matsiooniajal esilekerkinud muutusist kõneleme allpool.) Jakobi kirik, mis oli esialgselt samuti linnakoguduse kirikuks, liideti umbes XV aastasaja alul tema kõrval asuva, erakordselt rikka tsistertslaste nunnakloostriga, millega ta ühendati ka ehituslikult. See klooster, kandes puht-aristokraatlikku ilmet ja asudes toomi territooriumil, eraldati rae võimkonnast. Vahest ongi toomi ja linna õigusterritooriumi vaheline piir, mis tähelepanu väärival viisil ära lõikas osa loomulikult linnale kuuluvast territooriumist, seletatav püüdega, võimalikult tihedalt siduda kapiitliga seda suursugust kloostrit. Küll aga jäi Püha Vaimu hospidal kestvalt rae valitseda, kelle esindajad olid alati selle asutise eestseisuses. Ja isegi 1514. a., kui piiskopp Christian Bomhoweri ajal pidid paavsti käsul kasutada antama kolmanda reegli frantsisklaste nunnadele, naistertsiaarlastele, asukohaks tarvilised hooned, milleks raad vabastas Püha Vaimu hospidali, jäid uue kloostri eestseisusse üks bürgermeister ja üks raehärra. Samuti kuulus rae valitsuskonda ka teine linna hoolekandeasutis — rikas ja rohkete, annetustena saadud kinnisvaradega Püha Jüri nimeline pidalitõbiste-asutis kui ka väljaspool linna asuvad linna Püha Antoniuse, Püha Anna, Püha Jakobi surnuaiad. Enne 1300. a. ellukutsutud Püha Maarja-Magdaleena nimelise dominiiklaste ja peale 1465. a. asutatud frantsisklaste kloostri valitsemise kohta puuduvad meil igasugused põhjendatud teated, nagu me üldse üsna puudulikult oleme orienteeritud mungakloostrite üle, nii et me ei saa mingit kujutelma nende mõjustusest linnaellu. Sama kurb on lugu meie teadmistega koolielu alal. Kindlasti tõendatav on vaid toomkooli olemasolu pärisKeskajal; linna ladina kooli nimetatakse esmakordselt alles 1527. a. Täiesti võimata on jälgida vaimlise elu avaldusi, mida kaasa tõi elav läbikäimine läänega.

Linna rahandus kuulus täies ulatuses rae võimkonda, samuti ka rahapaja valitsemine. XIII aastasajal ja XIV sajandi esimesel poolel ei kasutanud Tartu piiskopid nähtavasti veel rahalöömis-õigust, sest vanimad rahad, millede löömisaeg vastuvaidlemata kindlaks tehtud, on pärit Johann I Wyffhuseni ajast (1346. — 1373. a.), ent need näivad olevat sisse veetud. Alles umbes XV aastasaja alul hakkab linn kasutama rahalöömis-õigust, kuid maaisand jättis enesele rahalöömise ülem-õiguse. Rahalöömiseks pidi linn saama nõusoleku drostilt piiskopi nimel. Linn seadis ametisse rahalööja, vannutas tema ja pidas teda oma otsekohese kontrolli all. Rahavalmistamis-asjanduse üksikasjalisist muutusist ei suuda me enam saada ülevaadet, eriti on veel selgusetu Hansa kaubanduse mõju.

Linna tulud koostusid linna varanduste sissetulekuist, rahavalmistamise puhastulust, kohtuandameist, saksa soost isikute pärandusvarast ja võõrailt võetavast pärandusmaksust (10%), edasi aktsiisist ja mitmekesiseist kaubanduslikest maksudest ja tollidest, mis moodustasid õige silmapaistva summa; siia juurde tulid lõpeks tulud linna ettevõtete — kaalukoja, apteegi, vene kaubahoovi, veskite jne. — väljarentimisest. Sellele vastasid väljaminekuis alalised linnaasutiste ülalpidamiskulud, linna kaitseks tarvisminevad ja kindlustustiku jne. korrashoiu kulud; edasi olid õige kulukad saatkonnad ja esindused, mis olid tingitud välispolitilisist suhteist. Ja ehk küll ka veel kirikud enam-vähem hästi ja rikkalikult toetust said annetustest, võisid linnale kulud tekkida ka siit; samuti ka hoolekandeasutiste — hospidali ja leprosooriumi — ülalpidamisest, missugused asutised samuti olid kindlustatud rohkete annetuste läbi.

Raad moodustas linna kõrgeima kohtuinstantsi. Tsiviil- ja kriminaalasjus oli kohtuvõimu esimeseks astmeks foogtikohus, kuna raad moodustas teise astme. Rae võimkonda kuulusid ka juba esimeses astmes päranduste- ja testamenditüli-

Tartu, lk. 34